

Norsk bygningsfysikkdag

29.11.2011, Oslo

Oppgradering av 80-tallshus til passivhusnivå

PhD cand Birgit Risholt, NTNU/SINTEF

ZEB

The Research Centre on Zero Emission Buildings

- Hvilke tiltak er mest effektive?
- Hvilke tiltak er mest lønnsomme?

ZEB

The Research Centre on Zero Emission Buildings

Energibruk i norske boliger

- Romoppvarming
  - Ønska innetemperatur
  - Varmetap gjennom bygningskroppen, luftlekkasjer og kuldebroer
- Ventilasjon
- Varmt vann
- Belysning
- Elektrisk utstyr

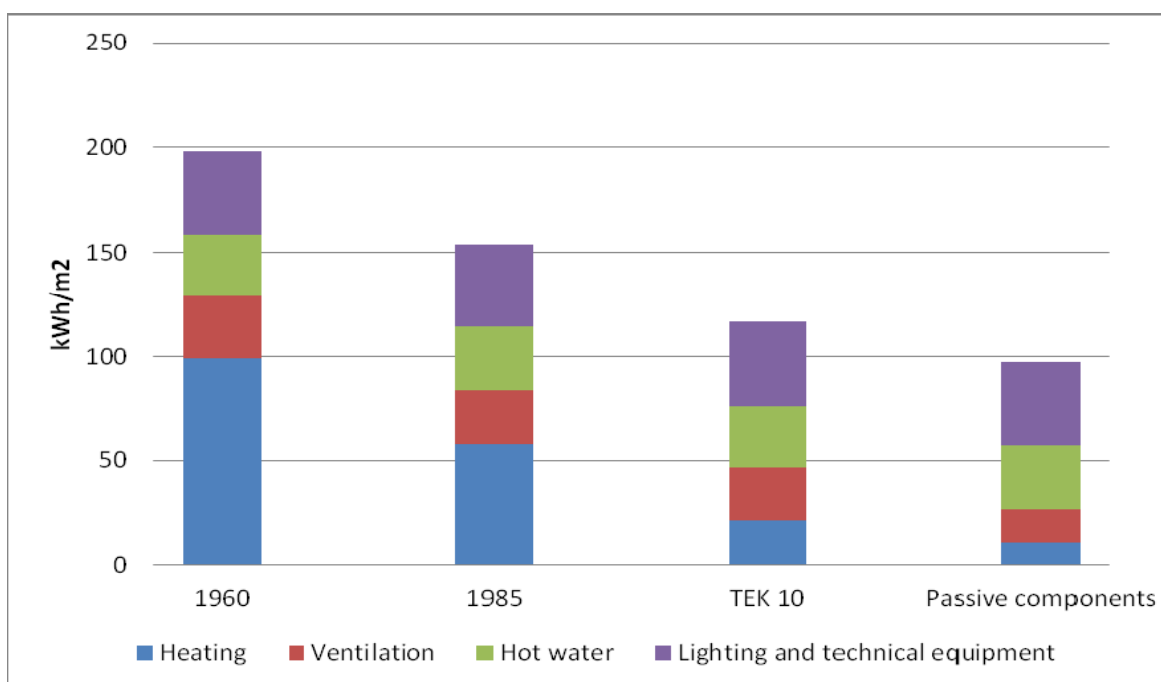
www.nve.no

ZEB

The Research Centre on Zero Emission Buildings

Årlig energibruk i leiligheter

ZEB

The Research Centre on Zero Emission Buildings

Årlig energibruk i norske boliger var 46 TWh i 2009. Eneboliger sto for 30 TWh (Statistisk sentralbyrå 2010).

ZEB

The Research Centre on Zero Emission Buildings

Norske boliger

- 2,3 millioner boliger
  - 1,2 million eneboliger
- 8 of 10 nordmenn eier sine hjem
- 45 % of boligmassen ble bygd i perioden 1960 – 1990
  - 80 % av boligmassen er fra denne perioden er småhus bygd av tre.

ZEB

The Research Centre on Zero Emission Buildings

Byggeboom på eneboliger på 70- og 80-tallet

1946-1970	1971-1980	1981-1990
		
342 000 eneboliger	215 000 eneboliger	207 000 eneboliger

Kilde: "Energy Analysis of the Norwegian Building Stock", Thyholt m. fl., april 2009
Bilder fra www.maihaugen.no

Kjennetegn for 80-tallshuset

Kataloghusene dominerer

- Byggefeltet
- Mange husprodusenter
- Fra 100 til 300 kvm
- "Tyrolerhus" eller alt på et plan hus
- Selvbygging, særlig av grunnmur
- Varierende kvalitet
- Strøm til oppvarming

Kjennetegn for 80-tallshuset

Bygningstekniske løsninger

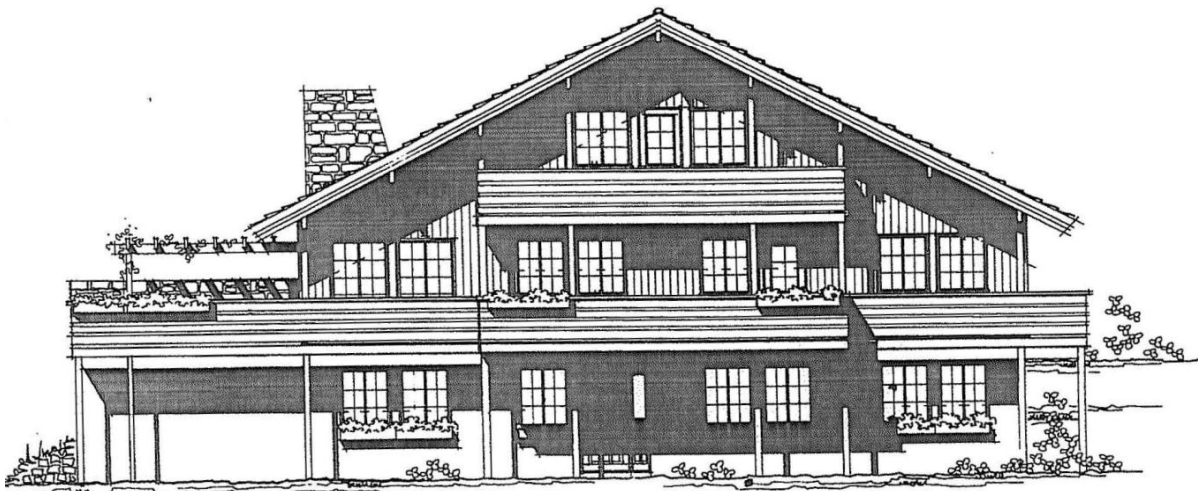
- Takteking av shingel eller betongtakstein
- 20 cm isolasjon i taket ☺
- Bindingsverksvegg med 10 eller 15 cm isolasjon
  - Dampsperre, plate til vindsperre, lufta kledning
- To - eller trelags isolerruter i vinduene
- 0 – 5 cm isolasjon under betonggolv på grunn
- 25 cm Leca i grunnmur
  - 0 – 5 cm utvendig isolasjon for vegg mot grunn
  - 5 cm innvendig isolasjon for vegg mot grunn
- Varierende og til dels dårlig lufttetthet

ZEB

The Research Centre on Zero Emission Buildings

The 1980s house model Block 180

ZEB

The Research Centre on Zero Emission Buildings

Energirammer for Block 180

	Beregnet som bygd*	TEK 2010	Passivhus NS 3700:2010
Energiramme	215 kWh/m ²	126 kWh/m ²	74 kWh/m ²
Romoppvarming	145 kWh/m ²	56 kWh/m ²	15 kWh/m ²
Energimerke	E	C	A

* Beregnet i henhold til NS 3031

Oppgradering til dagens energistandard gitt i TEK 2010

- Meget godt isolerte vinduer og dører
  - $U_{\text{vindu}} = 0,88 \text{ W/m}^2\text{K}$
- Etterisolering av vegger
  - 10 – 15 cm isolasjon (totalt 25 cm)
  - $U_{\text{vegg}} = 0,19 \text{ W/m}^2\text{K}$
  - Kuldebroverdi = $0,05 \text{ W/m}^2\text{K}$
- Vindtetting
  - lekkasjetall = 2,0 1/h
- Ventilasjonsanlegg med varmegjenvinning
  - virkningsgrad 80 %

Oppgradering til framtidens energistandard med dagens teknologi

- Superisolerte vinduer og dører, $U_{\text{vindu}} = 0,71 \text{ W/m}^2\text{K}$
- Etterisolering
  - vegger, totalt 300 mm isolasjon $U_{\text{vegg}} = 0,14 \text{ W/m}^2\text{K}$,
  - Tak, total 400 mm isolasjon $U_{\text{tak}} = 0,11 \text{ W/m}^2\text{K}$,
  - Gulv totalt 150 mm isolasjon $U_{\text{gulv}} = 0,21 \text{ W/m}^2\text{K}$,
  - kuldebroverdi = $0,03 \text{ W/m}^2\text{K}$
- Vindtetting, lekkasjetall = $0,6 \text{ 1/h}$
- Ventilasjonsanlegg med varmegjenvinning virkningsgrad 80 %.

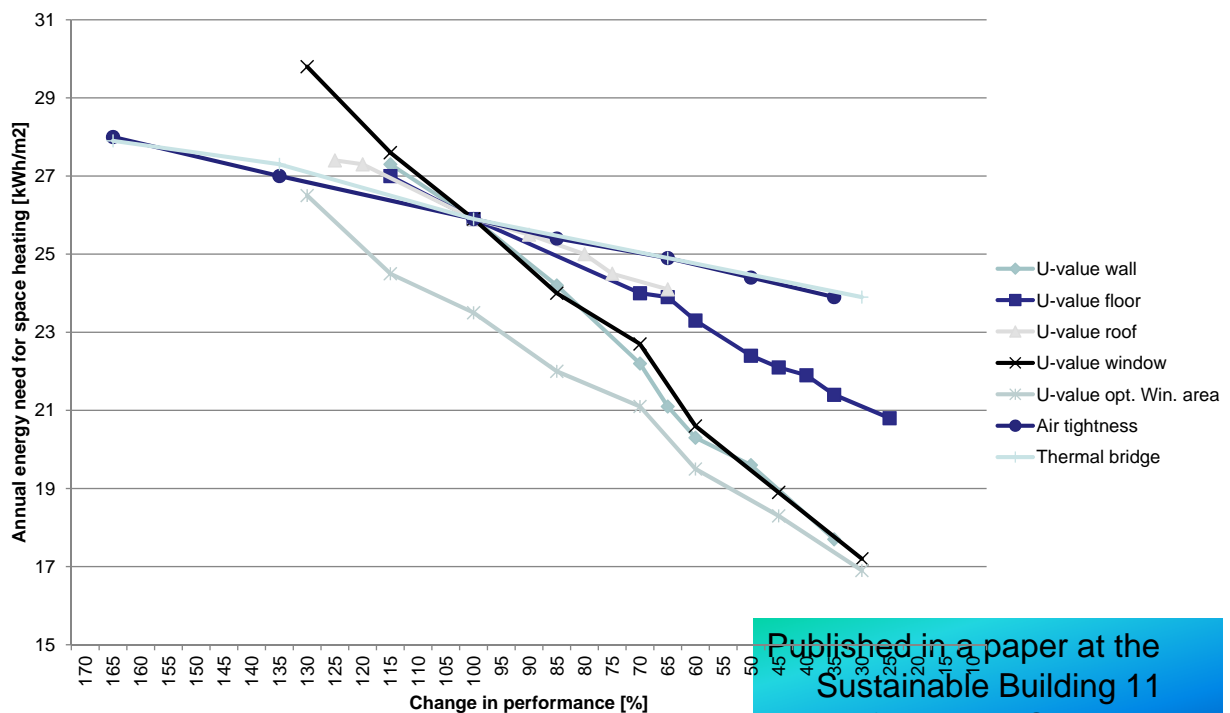
Men dette er ikke "godt nok" i forhold til nye passivhus bygd i henhold til NS 3700

ZEB

The Research Centre on Zero Emission Buildings

Thermal performance of the renovated building envelope

Published in a paper at the Sustainable Building 11 conference in October

ZEB

The Research Centre on Zero Emission Buildings

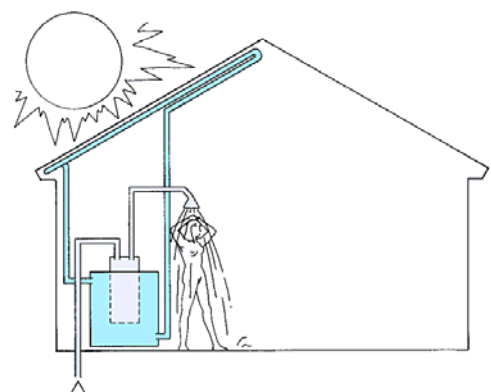

Andre tiltak for redusert energibehov:

- Vindu og dører – areal og plassering
  - Dagslysbehovet er dimensjonerende
- Planløsning og oppdeling av bolig i ulike temperatursoner
  - innetemperatur
- Redusere energiforbruk knyttet til:
  - Varmt vann, belysning og elektrisk utstyr
- Huseieren og beboerne er viktigst for å få gjennomført slike endringer

Fornybar energiproduksjon

- Solenergi
  - Passiv: optimalisering av vindusareal og posisjon
  - Aktiv: Solfangere og solceller
- Fornybare energikilder
  - Bioenergi
  - Varmepumper
  - Bio- og solvarme
  - Varmepumpe og solvarme

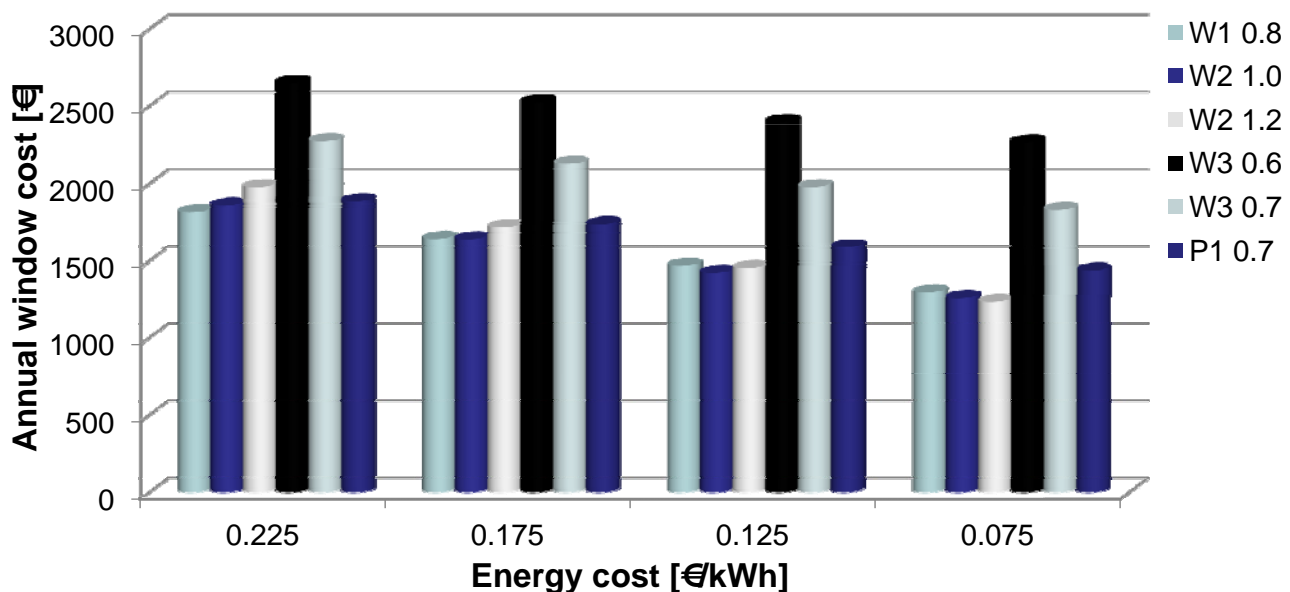
Kilde BKS 552.455

Tiltak som er økonomisk gunstig

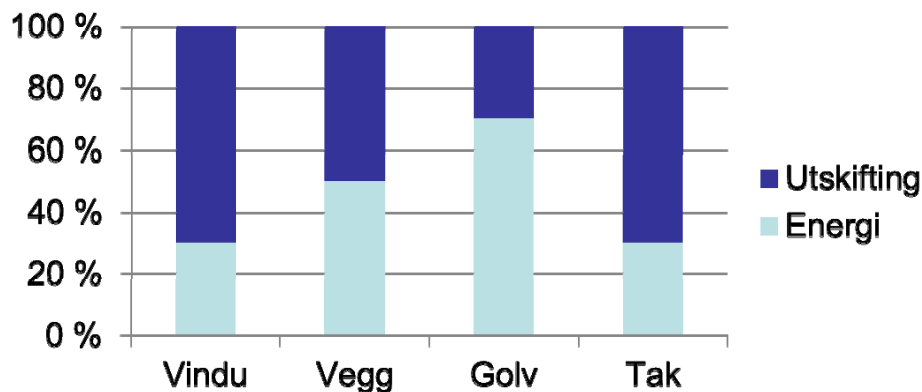
- Avhenger av huset og brukerne
- Noen eksempel:
  - Etterisolering av tak mot kaldt loft
  - Ventilasjonsanlegg med varmegjenvinning
  - Nye vindu
  - Vindtetting av overganger
  - Rominndeling og temperatursoner
  - Fornybar energikilde til varmtvannsproduksjon
  - Fornybar energikilde til romoppvarming

Life cycle cost for window replacement

Stegvis rehabilitering

- Tilleggs kostnaden ved oppgradering av Block 180 til passivhusnivå når en komponent uansett må skiftes

Total rehabilitering

- Et alternativ som foretrekkes av enkelte huseiere på grunn av
  - Slipper større vedlikeholdsoppgaver i 25 år
  - Livssituasjon og endring av bruksmønster
  - Endring av romløsning
  - En effektiv byggeprosess
  - Kostnader er mindre vesentlig for de som gjør dette valget

Tilleggsverdier ved ambisiøs rehabilitering

- Utbedre feil og mangler
- Mindre og mer forutsigbart vedlikehold
- Bedre inneklima og komfort
- Tidsmessig oppgradering
- Estetisk oppgradering
- Grønn bolig
- Økt salgsverdi

Oppsummering: Effektive tiltak for 80-tallshus

- Redusere brukerrelaterte energibehov
- Rominndeling og temperatursoner
- Vindu og fasade
  - Etterisolering
  - Skifte vindu evt endre vindusposisjoner og arealer (men husk dagslyskrav)
- Ventilasjon med varmegjenvinning
- Fornybar energiproduksjon

Takk for oppmerksomheten!

ZEB

The Research Centre on Zero Emission Buildings

